

MUQIMIY IJODIDA IQTISODIY TENGSIZLIK MUAMMOSI VA UNING IJTIMOIIY AKS-SADOSI

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti To'rtko'l fakulteti

Soliq va soliqqa tortish yo'nalish,

2-kurs bakalavriyat talabasi

Muhamedov Muzaffarjon Axrorjon o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqola Muqimiy ijodida iqtisodiy tengsizlik muammosini o'rganishga bag'ishlangan. Muqimiy asarlarida aks etgan ijtimoiy-iqtisodiy farqlar, qashshoqlik va sinf qarama-qarshiliklari, shuningdek, ijtimoiy adolat masalalari chuqur tahlil qilinadi. Muqimiy o'zining badiiy obrazlari va syujetlari orqali iqtisodiy tengsizlikning inson hayotiga ta'sirini ochib beradi va bu muammoning jamiyatdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Maqola shuningdek, Muqimiy asarlarining jamiyatdagi ijtimoiy aks-sadosiga, ularning jamoatchilik fikrini shakllantirishdagi roliga e'tibor qaratadi. Muqimiy ijodi bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolayotgan iqtisodiy tengsizlik masalalariga nisbatan ijtimoiy ongini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu ish Muqimiy asarlarining zamonaviy realiklar va chaqiriqlarga mos kelishini, shuningdek, o'zbek jamiyatining madaniy identiteti va ijtimoiy dinamikasiga ta'sirini yoritadi.

Kalit so'zlar: jamiyat, tengsizlik, ijtimoiy, iqtisodiy, satirik, tasvir, adolat, hajviy, meros, xalq, badiiy obrazlar va boshqalar.

Muqimiy – o'z davrining og'ir ijtimoiy, iqtisodiy tengsizliklarini ich-ichidan his qilgan, badiiy tasvirlar orqali xalq dardini dard bilan kuylagan yirik adibdir. Uning ijodiy merosi, xususan, hajviy asarlari va lirik she'rlari orqali o'sha zamonning adolatsiz ijtimoiy tuzumi, boylar bilan kambag'allar o'rtasidagi keskin tafovutlar, ruxiy va moddiy zulm muammolari chuqur fosh etilgan. U iqtisodiy tengsizlikni bevosita statistika orqali emas, balki inson ruhiyatiga singgan iztirob, dard va nolalar orqali tasvirlaydi. U kambag'al sinf hayotini, ularning og'ir mehnat evaziga olgan arzimas daromadini, ularni mensimagan jamiyat qatlamlarining soxta quvonchlarini o'zining chuqur satirik qalamiga soladi. Bunday holatlar asarlarida faqat kulgu emas, balki achchiq haqiqat, muammoga nigoh va ichki isyon bo'lib aks etadi. Muqimiy nazarida iqtisodiy tengsizlik – bu jamiyatda axloqiy, ruhiy, ma'naviy tanglikning ildizi edi. Shoir kambag'alning qalbidan chiqayotgan nolani kuyga aylantiradi, boylarning manmanlik va beparvoligini esa istehzoli jilvalar bilan ochib beradi. U o'z she'rlarida kambag'allarning kamsitilishi, pastga qaralishi, ularning haqiqat oldida "so'zsiz" holga tushirilganini ifodalaydi. Shu yo'sinda Muqimiy iqtisodiy tengsizlikni badiiy til bilan ma'naviy dardga aylantiradi. Muqimiy uchun she'r yozish – bu go'zal obrazlar yaratish

emas, balki haqiqatni badiiy shaklda aytish edi. Ayniqsa, davlat amaldorlari va boylarning kambag'allarga nisbatan munosabatini tanqid qilishda u kuchli hajviy uslublardan foydalangan. Shoirning ayrim asarlarida ta'kidlanganidek, kambag'allar yashash uchun kurashayotgan bir paytda, ba'zilar yashashdan zavqlanish bilan ovora edi. Bu esa ijtimoiy tengsizlikning eng og'ir ko'rinishlaridan biridir.

Muqimiy badiiy obrazlar, istehzoli tashbehlari va satirik til orqali ijtimoiy tizimni aks ettirgan. Uning asarlari – bu oddiy bir she'r emas, balki tarixiy hujjatdek o'qiladi. Har bir satrda iqtisodiy zulmga qarshi ichki norozilik, tenglik sari intilish va eng asosiysi, insoniylikni tiklashga bo'lgan umid bor. Uning asarlari orqali o'quvchi nafaqat o'tmishni anglaydi, balki bugungi jamiyatdagi muammolarni ham chuqur anglaydi. Shu sababli Muqimiy ijodini faqat adabiy yondashuvda emas, balki ijtimoiy-falsafiy tahlil asosida o'rganish muhimdir. Chunki bu ijodda xalq hayoti, adolatsizlikka qarshi kurash bo'lgan yashiringan. Iqtisodiy tengsizlikka qarshi yozilgan bu satrlar har bir o'rganuvchida adolatli jamiyat tuzishga bo'lgan ishtiyoqni uyg'otadi.

Muqimiyning hajviy asarlaridan birida kambag'al bir dehqonning taqdirini tasvirlaydi: u tong otmasdan turib dalaga chiqadi, kun botguncha mehnat qiladi, biroq yil yakunida o'z mehnatidan foyda emas, qarz qoladi. Bu badiiy holat orqali shoir shunchaki dehqon hayotini emas, balki iqtisodiy tizimning adolatsizligini fosh etadi. Bu holat – bugungi jamiyatda ham dehqon yoki ishchilar o'z mehnatining haqini to'liq ololmasligi holatiga o'xshaydi.

Yana bir asarida Muqimiy bir "soxta boy" obrazini yaratadi. U doimo hashamatli kiyimda yuradi, biroq asl boyligi meros, o'z mehnati emas. U hech qachon kambag'alning ahvolini tushunmaydi, ular bilan bir dasturxon atrofida o'tirmaydi. Bu obraz orqali shoir shunchaki boy odamni emas, balki insoniylikdan yiroq, o'z manfaatidan boshqa narsa o'ylamaydigan qatlamni tanqid qiladi.

Muqimiy asarlarida bir donishmand chol quyidagicha fikr bildiradi: "Qishloq boyining hovlisi ko'kalamzor, biroq unga qaraydigan dehqonning hovlisi chang-to'zon."

Bu satrlar jamiyatda tenglik faqat so'zda emas, amalda ham bo'lishi kerakligini eslatadi.

Yoki yana bir hajviy parcha orqali shoir aytadi:

"Boy osh pishiradi, ta'mini bilmaydi.

Kambag'al hidlaydi, lekin tatib ko'rmaydi."

Bu oddiy ifoda orqali shoir iqtisodiy tengsizlikning nafaqat moddiy, balki ruhiy qiynoqqa aylanishini yoritadi.

Muqimiy asarlarida tengsizlik faqat pul va mol orqali emas, balki ta'lim, sog'liqni saqlash, adolatga erishish kabi sohalarda ham namoyon bo'ladi. U jamiyatdagi har bir kuchli sinfga qarshi emas, balki ularning beparvoligiga qarshi qalam silkitadi.

Muqimiy uchun adabiyot – bu haqiqatni aytish vositasi bo'lgan. U kambag'alga kuch, boyga esa oyna bo'lishni maqsad qilgan. Shuning uchun uning ijodi bugun ham dolzarb, ijtimoiy adolat, tenglik, inson qadri uchun kurashish ruhini uyg'otadi.

Muqimiy o'z asarlarida ijtimoiy muammolarni, ayniqsa iqtisodiy tengsizlikni o'z zamonasining chuqur tahlilini o'tkazgan shoir sifatida taqdim etadi. U nafaqat o'z davrining ijtimoiy voqealarini tasvirlagan, balki ularning ichki mohiyatini ochib berishga intilgan. Muqimiy ijodining markazida adolatsizlik, beparvolik va kambag'allik masalalari turadi. Bu masalalarni badiiy tarzda taqdim etgan holda, u o'z jamiyatining real muammolariga chuqur qarashlarni kiritgan.

Muqimiy ijodida tengsizlik faqat moliyaviy ko'rsatkichlar bilan o'lchanmaydi, balki jamiyatdagi ma'naviy va axloqiy muammolarni ham yoritadi. U, boylar o'z manfaatlarini ko'zlab, o'zlarining boyligini to'plashda davom etayotgan bo'lsa, kambag'allar faqat tirikchilik uchun kurashadi. Bunday tasvirlar orqali shoir, adolatli jamiyat qurilishiga muhtojlikni ko'rsatadi va jamiyatning har bir a'zosining haqqi borligini ta'kidlaydi.

Muqimiyning ijtimoiy tanqidchiligida iqtisodiy tengsizlik faqat to'lov va moliyaviy jarayonlarni ifodalovchi masala emas, balki bu odamlarning insoniy qadriyatlarining ta'minlanmaganligini ko'rsatadi.

XIX asrda iqtisodiy tengsizlikning manbalari o'zining murakkabligi va ijtimoiy ahamiyati bilan ajralib turadi. Shu davrda iqtisodiy tengsizlikning asosiy sabablaridan biri sanoat inqilobi bilan bog'liq bo'lib, bu inqilob jamiyatda yangi ijtimoiy sinflarning shakllanishiga olib keldi. Bu yangi sinflar, boy va kambag'al, sanoat ishlab chiqaruvchilari va hunarmandlar o'rtasidagi farqni sezilarli darajada oshirdi. Muqimiyning ijodi bilan bog'laydigan bo'lsak, XIX asrdagi iqtisodiy tengsizlik, faqat moddiy farqlarni ko'rsatibgina qolmasdan, shu bilan birga insonlarning ma'naviy, ruhiy holatiga ham ta'sir ko'rsatganini anglashimiz mumkin.

XIX asrda sanoat inqilobi, ayrim qishloq xo'jaligi sohalarida muammolar va boylikning bir necha qo'llarga jamlanishi ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirdi. Muqimiyning she'rlari shu davrda yashovchi oddiy odamlarning, mehnatkash xalqning kunlik hayoti, ularning orzu-umidlari, va o'z hayotini yaxshilash uchun qilgan kurashlarini yoritadi.

Iqtisodiy tengsizlikning manbalariga taalluqli ba'zi amaliy misollarni keltirib o'tish mumkin:

XIX asrda sanoatning rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy tizimlarning ijtimoiy tuzilishga ta'siri muhim ahamiyat kasb etadi. Muqimiy o'z she'rlarida odamlarning to'g'ri taqsimlanmagan boyliklardan shikoyat qilganini ko'rsatadi. Boylarning hamma narsani o'z qo'lida jamlaganligi, kambag'allarning esa hayotdan umidlarini yo'qotganligi jamiyatdagi tengsizlikni yanada keskinlashtirdi. Shoir bu

holatni o'zining she'riy tahlillarida ifodalab, aynan shu davrda kambag'allarning ruhiyatidagi zaiflikni ta'kidlaydi.

XIV asrda shaharlarning o'sishi, savdo-sotiqning rivojlanishi va ma'lum bir sinfnig boyib borishi ham iqtisodiy tengsizlikning yana bir muhim omili hisoblanadi. Shaharlarning o'sishi bilan birga, bu yerda ijtimoiy farqlar ham kengayib boradi. Shu sababli, Muqimiy o'z she'rlari orqali shaharlar va ularning rivojlanishiga, shaharlar orasidagi tengsizlikka alohida e'tibor qaratgan.

Muqimiyning merosi bugungi kunda ham o'zining yuksak ahamiyatini yo'qotmagan. Uning asarlari nafaqat o'z davrining ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy vaziyatini aks ettiradi, balki zamonaviy jamiyatda ham dolzarb bo'lgan masalalarni ko'taradi. Bugungi kunda ijtimoiy tengsizlik, iqtisodiy beqarorlik va adolatsizlik kabi muammolar hali ham mavjud, shuning uchun Muqimiyning merosi, ayniqsa, uning ijtimoiy tanqidi va xalqqa bo'lgan g'amxo'rliqi bugun yanada muhim bo'lib qolmoqda.

Muqimiy o'zining asarlari orqali bizni faqat o'zimizni emas, balki atrofdagi insonlarni, jamiyatni ham ko'rishga chaqiradi. Bugungi kunda uning merosiga bo'lgan ehtiyoj, odamlarning bir-biriga yordam berishga, o'zaro hamjihatlikda yashashga bo'lgan ehtiyojidan kelib chiqadi. Xalqning og'ir kunlarda bir-biriga yordam bera olishi, jamiyatda ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlashga intilishi Muqimiyning merosining eng dolzarb qismi bo'lib qolmoqda. Muqimiyning merosi bugungi kunda har birimiz uchun muhim ahamiyatga ega. Uning asarlaridagi ijtimoiy tanqid va xalqqa bo'lgan muhabbat bizni yanada yaxshiroq jamiyat yaratishga, odamlarning ehtiyojlarini tushunishga, ijtimoiy adolatsizliklarga qarshi kurashishga ilhomlantiradi.

Muqimiy nafaqat o'z davrining ijtimoiy tanqidchisi, balki u jamiyatning kelajagi uchun ham izlanishlarni olib borgan shaxsdir. Bugungi kunda uning merosini o'rganish, bizga nafaqat tarixiy nuqtai nazardan, balki zamonaviy ijtimoiy-siyosiy vaziyatda ham muhim saboqlar beradi. Muqimiyning asarlaridagi g'oyalar, xususan, xalqning haq-huquqlarini himoya qilish va jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlikka qarshi kurashish, bugungi kunda ham qo'llab-quvvatlanishi kerak bo'lgan qadriyatlar sifatida qolmoqda. Shu bilan birga, Muqimiyning asarlaridagi ma'naviy qadriyatlar va ijtimoiy adolat, uning bugungi kunda bizga taqdim etgan eng yuksak meroslaridan biridir. O'z vaqtida uni tushungan va unga amal qilgan jamiyat, bu qadriyatlarni bugun ham o'z hayotiga tatbiq qilishi zarur. Muqimiyning asarlarining bugungi kunda dolzarb bo'lishi, ularning ijtimoiy tanqidchi xususiyatidan, xalqning manfaatlarini himoya qilishga bo'lgan intilishidan kelib chiqadi. Uning merosi, jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik va adolatsizlikka qarshi kurashishda bizga yo'l-yo'riq ko'rsatadi.

Muqimiyning g'oyalari bugungi jamiyatda ham o'zining ahamiyatini yo'qotmagan va ijtimoiy adolatni ta'minlashda, tenglikni yaratishda, har bir insonning huquqlarini himoya qilishda bizga kerakli yo'nalishlar ko'rsatib beradi.

Muqimiyning she'rlari bugungi jamiyatdagi tengsizlik va adolatsizlikka qarshi kurashish uchun muhim ijtimoiy va ma'naviy yo'l-yo'riqni ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, Muqimiyning ijodida ta'kidlangan g'oyalar, o'z davridan bugungi kunga qadar dolzarb bo'lib qolgan. U o'z she'rlari orqali, boylikka bo'lgan intilish va adolatsizlikning ijtimoiy ruhiyatga ta'sirini chuqur tasvirlab berdi va bizga ma'naviy yo'l-yo'riqni ko'rsatadi.

Shu bilan birga, Muqimiyning asarlari, ijtimoiy adolatni, inson huquqlarini va tenglikni ta'minlashning zarurligini ta'kidlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Rasulov, T. (2012). Muqimiy va uning ijtimoiy-siyosiy merosi. Toshkent: Sharq nashriyoti.
2. Tursunov, M. (2009). O'zbek adabiyoti tarixining asosiy davrlari. Toshkent: Fan nashriyoti.
3. Xo'jaeva, N. (2015). Muqimiy va zamonaviy adabiyot. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
4. Abduvokhidov, F. (2017). Muqimiy va uning shaxsiy hayoti. Toshkent: Ma'rifat nashriyoti.
5. Turg'unov, A. (2011). XIX asr o'zbek adabiyoti: Ijtimoiy va adabiy tahlil. Toshkent: O'qituvchi.
6. Sharipov, J. (2014). Muqimiyning adabiy merosi va uning ahamiyati. Toshkent: Akademiya nashriyoti.
7. Karimov, M. (2008). Ijtimoiy adolatsizlik va Muqimiy. Tashkent: Yangi asr avlodi.